

Леся Ковач

ЕТНОПРОФЕСІЙНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ ДОНБАСУ В УМОВАХ СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано етнонаціональні аспекти соціально-професійної структури зайнятості населення Донбасу та її відповідність потребам суспільно-політичної модернізації країни.

Ключові слова: *Донбас, етнопрофесійна структура, суспільно-політична модернізація країни.*

Lesia Kovach. *The ethno professional structure of population of Donbas is in the conditions of social and political modernization of country. The ethnic aspects of social-professional employment of population of Donbas region and its accordance the necessities of social and political modernization of country are analyzed in the article.*

Key words: *Donbas, ethno professional structure, social and political modernization of country.*

Однією з основних умов демократичних перетворень та побудови якісної політичної системи будь-якої країни є формування ефективної системи громадянського суспільства. Творцями української державності є не лише українці, але і представники інших національних груп, що проживають на її території. Саме тому досягнення якихось вагомих результатів у цьому напрямі є неможливим без ефективної міжетнічної взаємодії, яка значною мірою залежить від забезпечення рівних умов для самореалізації кожного громадянина України незалежно від його національної належності.

Предметом особливої уваги виступають соціальні проблеми й потреби етнічних спільнот, адже протиріччя, що виникають з приводу володіння матеріальними і суспільними ресурсами, на думку багатьох науковців, є одними з головних у виникненні суспільних протиріч та конфліктів. «Оглядаючи причини міжетнічного конфлікту, – зазначають українські дослідники В. Євтух та А. Попок, – можна зробити висновок, що глобальною причиною конфліктів є змагання соціальних груп (а етнічна спільнота є одним з її різновидів) за здобуття гідних ніш у процесі суспільного розвитку країни... Оскільки можливості таких ніш на певному статистичному відтинку розвитку суспільства обмежені (мається на увазі той факт, що вони зазвичай зайняті представниками етнічних спільнот з більш потужним силовим полем), то конкурентне співіснування різних етнічних спільнот може набирати гостроти й досягати... стану етнічного антагонізму, від якого лише крок до виникнення етнічного конфлікту» [1, с. 164].

У зарубіжній літературі також застерігається, що у випадках, коли у процесі модернізації радикально міняється вся система розподілу праці, виникає міжетнічне суперництво. Тобто, виникає так звана «асиміляція прагнень», коли групи домагаються одного й того самого [2, с. 225].

Одним з найважливіших критеріїв визначення соціального статусу особистості є її професійна належність. Адже саме у професії (занятті) акумульовано більшість

стратифікаційних ознак. Це і дохід, і рівень освіти, і складність праці, і престиж, і винагорода.

Висока частка осіб зайнятих фізичною працею у суспільстві вказує на низький рівень розвитку економіки держави, її продуктивних сил реальні можливості та перспективи. Зайняті фізичною працею взаємозамінні, менш вільні у використанні свого робочого часу, їхні робочі місця менш надійні, вони мають менше шансів на кар'єрне просування. У той час, як наявність людей з високим фаховим рівнем свідчить про розвиненість та цивілізованість соціуму. Окрім цього професійна структура того чи іншого народу відбиває його потенціал у соціальній конкуренції і, крім того, допомагає передбачити вірогідні конфлікти, що їх ця конкуренція може викликати.

Виходячи із вищезазначеного, основою аналізу етноконфліктного потенціалу етносоціальної структури населення Донбасу має стати з'ясування, з одного боку, структури зайнятості Луганської і Донецької областей, з другого боку – етнічної структури найбільш чисельних і, особливо, найбільш престижних професій.

Дані переписів населення України дають змогу з'ясувати спільне і відмінне у зайнятості та соціально-професійній структурі населення країни, у тому числі за регіональним і етнічним розподілом.

«Словник занять» Всеукраїнського перепису населення 2001 р. містить 9 класифікаційних груп (розділів), 97 підгруп, згідно з якими і були розподілені заняття окремих респондентів, названі ними як відповіді на відповідне запитання переписного листа. Під заняттям розуміється діяльність, яка приносить заробіток або дохід.

Словник розроблено науковими установами країни на базі чинного в Україні з січня 1995 р. Державного класифікатора України «Класифікатора професій» ДК 003-95 з урахуванням змін, що були внесені протягом 1998-2001 рр. Державний класифікатор професій України ґрунтується на Міжнародній стандартній класифікації професій 1988 р. (ISCO – 88), рекомендованій Міжнародною конференцією статистики праці для переведення національних даних у систему, що полегшує міжнародний

обмін професійною інформацією [3, с. 6 – 7]. Класифікатор постійно модифікують, що дозволяє максимально повно фіксувати основні тенденції на ринку праці та оцінювати рівень суспільно-економічних перетворень у країні.

Перша група (розділ) – «Законодавці, вищі державні службовці, керівники» – містить професії, що пов'язані: з визначенням та формуванням державної політики, законодавчим регулюванням; вищим державним управлінням; правосуддям та прокурорським наглядом; керівництвом підприємствами, установами, організаціями та їх підрозділами незалежно від форм власності та видів діяльності. Група охоплює широке коло професій, пов'язаних з здійсненням різноманітних функцій управління та керівництва. Присутність у цій професійній страті не тільки є ознакою належності до політичної та управлінської еліти, а й дає етнічним спільнотам можливість брати участь у прийнятті важливих для них рішень.

У Донецькій області серед законодавців, вищих державних службовців та керівників частка українців становила 56,31%, росіян – 39,07%, греків – 1,57%, білорусів – 0,94%, татар – 0,39%. У складі зайнятого населення переважали особи грецької та білоруської національностей – 12,21% і 11,38%, відповідно. На третьому місці знаходяться росіяни – 10,63%, на четвертому – українці – 10,0%, на п'ятому – татари – 9,22%.

Більш детальний аналіз структури зайнятості представників найбільш чисельних національностей Донецької області у зазначеній групі засвідчує, що частка українців серед керівників малих підприємств без апарату управління була найнижчою і становила 1,28%. Перше місце посідали греки 2,14%, друге – татари – 1,82%, третє – білоруси – 1,56%, і передостаннє – росіяни – 1,46%.

Схожою була ситуація серед керівників підприємств, установ та організацій з апаратом управління. Першими тут були греки – 1,74%, друге місце посідали татари – 1,11%, третє – росіяни – 1,09%, четверте – українці – 1,02% та п'яте – білоруси – 1,0%.

У Луганській області частка законодавців, вищих державних службовців та керівників серед українців становила

55,04%, росіян – 41,81, білорусів – 0,9%, татар – 0,31%. У складі зайнятого населення переважали білоруси – 11,04%, на другому місці знаходилися росіяни 10,80%, на третьому – українці (9,92%), на четвертому – татари (9,53%).

Частка українців серед керівників малих підприємств без апарату управління становила 52,85%, росіян – 41,25%, білорусів – 0,9%, татар – 0,36%. У складі зайнятих осіб переважали татари – 1,20, на другому місці знаходилися росіяни – 1,19%, на третьому – білоруси – 1,16%, і на останньому – українці – 1,04%.

Частка українців серед керівників підприємств, установ та організацій із апаратом управління становила 54,36%, росіян – 41,52%, білорусів – 0,83%, татар – 0,26%. У складі зайнятих осіб переважали росіяни – 1,31%, друге місце посідали білоруси – 1,23%, третє – українці – 1,21%, четверте – татари – 0,96.

Інша престижна соціальна група, належність до якої вважається індикатором соціальної впливовості групи, є «Професіонали». Професії цієї групи вимагають від працівника кваліфікації за дипломами про вищу освіту, що відповідає рівню спеціаліста, магістра, про присудження наукового ступеня кандидата наук, доктора наук, атестатам вченого звання старшого наукового співробітника, доцент-та, професора. Професійні знання полягають у збільшенні наявного фонду знань, застосуванні певних концепцій, теорій та методів для розв'язання певних проблем чи в систематизованому викладанні відповідних дисциплін у повному обсязі.

Частка професіоналів-українців серед усіх професіоналів Донецької області становила 54,27%, росіян – 41,37%, греків – 1,57%, білорусів – 0,79%, татар – 0,28%. У складі зайнятого населення переважали росіяни – 12,16% та греки – 11,48%. Серед українців представників цих професій було 11,1%, білорусів – 9,68%, татар – 8,47%.

У Луганській області частка професіоналів-українців серед усіх професіоналів області становила 55,0%, росіян – 42,68, білорусів – 0,68%, татар – 0,24%. У складі зайнятого населення також переважали росіяни – 10,83% Серед зайнятих українців представників цих професій було 9,74%, білорусів – 8,18%, татар – 7,33%.

До групи професій, участь у яких також вважається престижною, належать «Фахівці» – люди, які володіють знаннями в одній або більше галузях природничих, технічних чи гуманітарних наук. Професійні завдання полягають у виконанні спеціальних робіт, пов'язаних з застосуванням положень та використанням методів відповідних наук. Це професії, яким відповідає кваліфікація за дипломом чи іншим відповідним документом молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, що проходить післядипломну підготовку (стажування, інтернатуру, клінічну ординатуру); спеціаліста (на роботах з керування складними технічними комплексами та їх обслуговування).

Серед фахівців Донецької області українці становили 56,11%, росіяни – 39,67%, греки – 1,67%, білоруси – 0,85%, татари – 0,34%. У складі зайнятого населення переважали греки та росіяни – 13,44 та 12,84%, відповідно. У складі зайнятих українців представників цих професій було 12,60%, білорусів – 11,40%, татар – 11,12%.

Серед фахівців Луганської області українці становили 57,32%, росіяни 40,50%, білоруси 0,77%, татари 0,29%. У складі зайнятих українців представників цих професій було 12,05%, росіян – 12,19%, білорусів – 10,92%, татар – 10,15%.

Четверта група – «Технічні службовці» – включає професії, які передбачають знання, необхідні для підготовки, збереження та відновлення інформації та проведення обчислень. Професійні знання цієї групи пов'язані з виконанням секретарських обов'язків, роботою на друкарських машинах чи інших конторських машинах, записами та опрацюванням цифрових даних чи обслуговуванням клієнтів (поштове обслуговування, операції грошового обігу, надання довідок, реєстрації або переведення інформації тощо). Професії вимагають повної загальної середньої та професійної освіти чи повної загальної середньої освіти та професійної підготовки на виробництві.

Серед технічних службовців Донецької області українці становили 57,08%, росіяни – 38,81%, греки – 1,40%, білоруси – 0,9%, татари – 0,37%. Це єдина достатньо престижна сфера, де українці переважають представ-

ників усіх інших національностей. Серед усіх зайнятих українців технічних службовців було 3,78%, росіян – 3,70%, греків – 3,33%, білорусів – 3,57%, татар – 3,59%.

Серед Технічних службовців Луганської області українці становили 57,19%, росіяни – 40,64%, білоруси – 0,8%, татари – 0,3%. Серед зайнятого населення тут переважають росіяни – 3,53%. Серед усіх зайнятих українців технічних службовців було 3,47%, білорусів – 3,29%, татар – 3,12%.

Особливе місце з огляду престижності посідають представники п'ятої групи – «Працівники сфери обслуговування та торгівлі». Група охоплює професії, які передбачають наявність знань, необхідних для надання відповідних послуг чи здійснення торгівлі. Професійні завдання охоплюють забезпечення послугами, пов'язаними з поїздками, побутом, харчуванням, обслуговуванням, охороною, підтриманням правопорядку, торгівлею тощо. Більша частина професій цієї групи вимагає повної загальної середньої та професійної освіти або повної загальної середньої освіти та професійної підготовки на виробництві. Високий соціальний престиж має менеджерський прошарок цієї групи.

Працівниками сфери обслуговування та торгівлі у Донецькій області було 54,7% українців, 40,32% росіян, 1,34% греків, 0,86% білорусів, 0,48% татар. У складі зайнятого населення серед представників різних національностей очевидним було переважання осіб татарської національності – 13,78%. Серед українців частка осіб цих професій становила 10,8%, росіян – 11,48%, греків – 9,51%, білорусів – 10,18%.

У Луганській області працівниками сфери обслуговування та торгівлі було 55,3% українців, 41,82% росіян, 0,75% білорусів, 0,38% татар. Як і у Донецькій області у цій групі професій переважали татари – 13,72%. Серед усіх зайнятих українців частка осіб цих професій становила 11,81%, росіян – 12,79%, білорусів – 10,85%.

Шоста група занять – «Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства». Група містить професії, які передбачають знання,

необхідні для сільськогосподарського виробництва, лісового господарства, риборозведення та рибного промислу. Професійні завдання полягають у вирощуванні врожаю, розведенні тварин чи полюванні, добуванні риби чи її розведенні, збереженні та експлуатації лісів з орієнтацією головним чином на ринок і реалізацію продукції організаціям збуту, торговельним підприємствам чи окремим покупцям. Освіта має бути повною загальною середньою або професійною, чи повною загальною середньою з професійною підготовкою на виробництві.

У Донецькій області українці серед кваліфікованих працівників сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства становили 66,67%, росіяни – 25,6%, греки – 3,5%, білоруси – 0,69%, татари – 0,03%. У складі зайнятих осіб різних національностей відчутну перевагу тут мали греки – 2,45%. Серед усіх зайнятих українців людей цих професій було 1,3%, у складі росіян – 0,72%, у складі білорусів – 0,81, у складі татар – 0,07%.

У Луганській області українці серед представників цих професій становили 70,64%, росіяни – 26,41%, білоруси – 0,60%, татари – 0, 26%. Серед зайнятих українців їх було 1,64%, росіян – 0,87%, білорусів – 0,94%, татар – 1,02%.

Сьома група (розділ) – «Кваліфіковані працівники з інструментом» – включає професії, які передбачають знання, необхідні для вибору способів використання матеріалів та інструментів, визначення стадій робочого процесу, характеристик та призначення кінцевої продукції. До групи належать професії, пов'язані з видобутком корисних копалин, будівництвом та виробленням різної продукції. Ці професії вимагають повної загальної середньої та професійної освіти та професійної підготовки на виробництві. Для деяких професій потрібна кваліфікація молодшого спеціаліста.

Частка охоплених цією групою занять у Донецькій області серед українців становила 55,74%, росіян – 40,34%, греків – 0,98%, білорусів – 1,06%, татар – 0,43%. Серед зайнятого населення у цій групі переважали особи білоруської і татарської національностей – 22,72% та 22,34%, відповідно. Серед зайнятих українців представників цих професій було 19,96%, росіян – 20, 82%, греків – 12,59%.

У Луганській області частка охоплених цією групою занять серед українців становила 55,54%, росіян – 41,58%, білорусів – 1,05%, татар – 0,44%. Серед зайнятого населення у цій групі, як і у Донецькій області, переважали особи білоруської і татарської національностей – 23,18% та 23,93%, відповідно. Серед зайнятих українців представників цих професій було 18,23%, серед росіян – 19,56%.

Восьма група – «Оператори та складальники устаткування і машин» – об'єднує професії, які потребують знань, необхідних для експлуатації та нагляду за роботою устаткування та машин, у тому числі високоавтоматизованих, а також для їх складання.

Професійні завдання охоплюють розроблення корисних копалин чи нагляд за їх видобутком, ведення робочого процесу та виробництво продукції на устаткуванні чи машинах, керування транспортними засобами чи пересувними установами, складання виробів із деталей та вузлів.

У Донецькій області українців серед професій цієї групи було – 57,76%, росіян – 37,71%, греків – 1,77%, білорусів – 0,94%, татар – 0,38%. У складі зайнятого населення частки осіб названих національностей становили 18,26 – 17,18 – 20,05 – 17,76 – 17,44%, відповідно.

У Луганській області українців серед професій цієї групи було – 59,49%, росіян – 38,09%, білорусів – 0,85%, татар – 0,34%. У складі зайнятого населення частки осіб названих національностей становили 17,86 – 16,39 – 17,38 – 16,97%, відповідно.

До найменш престижних, безумовно, належить дев'ята група – «Найпростіші професії». Заняття цієї групи потребують знань для виконання простих завдань з використанням ручних інструментів, у деяких випадках зі значними фізичними зусиллями.

Професійні завдання пов'язані з продажем товарів на вулиці, збереженням та охороною майна, прибиранням, чищенням, пранням, прасуванням та виконанням низькокваліфікованих робіт у видобувній, сільськогосподарській, риболовній, будівельній та промисловій галузях тощо. Для професій цієї групи достатньо неповної середньої освіти та

мінімальної професійної підготовки на виробництві чи інструктажу.

У Донецькій області частка українців серед професій цієї групи становила – 59,41%, росіян – 35,25%, греків – 2,03%, білорусів – 1,02%, татар – 0,44%. У складі зайнятого населення українців, росіян, греків, білорусів, татар було, відповідно – 12,16 – 10,40 – 14,87 – 12,49 – 13,23%.

У Луганській області частка українців серед професій цієї групи становила 61,08%, росіян – 36,28%, білорусі – 0,84%, татар – 0,33%. У складі зайнятого населення українців, росіян, білорусів, татар було, відповідно – 15,12 – 12,86 – 14,12 – 9,53%.

Отже, етнічний аспект вивчення професійної структури населення Донецької та Луганської областей дозволив виявити певні відмінності в професійній структурі окремих етнічних груп у господарській діяльності цього регіону. Нам вдалося виявити ряд сфер хоч і незначним, але переважаням окремої етнічної групи. Насамперед, це група престижних професій («Законодавці, вищі державні службовці, керівники», «Професіонали», «Фахівці»). В регіоні серед усіх зайнятих осіб різних національностей у цій групі переважають греки та росіяни.

Татари найбільш представлені у сфері торгівлі. Українці мають деяку кількісну перевагу серед «Технічних службовців» Донецької області, у той час як у Луганській переважають росіяни.

Близько десятої частини зайнятого населення Донецької і Луганської областей здійснює управлінські та керівні функції. Майже третина є працівниками висококваліфікованої нефізичної праці. Приблизно 11,5% працюють у сфері обслуговування та торгівлі. Майже 40% зайняті кваліфікованою фізичною працею і від 11,52 до 14,2% залучено до найпростіших професій.

Українці ж хоч і є найчисельнішою етнічною спільнотою регіону, проте, як показують результати дослідження, за своєю соціально-професійною структурою є менш «просунутими», ніж греки та росіяни (див. Таблицю 1) [4].

Таблиця 1

Розподіл зайнятого населення найбільш численних національностей за професійними групами у Донецькій та Луганській областях (у %) за матеріалами Всеукраїнського перепису населення 2001 року

Донецька область						
Заняття	Усього	<i>У тому числі:</i>				
		українці	росіяни	греки	білоруси	татари
А	1	2	3	4	5	6
Усе зайняте населення	100	56,31	39,1	1,6	0,94	0,4
<i>У тому числі:</i>						
Законодавці, вищі державні службовці, керівники	10,37	10,0	10,63	12,21	11,38	9,22
Професіонали	11,48	11,1	12,16	11,48	9,68	8,47
Фахівці	12,65	12,60	12,84	13,44	11,40	11,12
Технічні службовці	3,73	3,78	3,70	3,33	3,57	3,59
Працівники сфери обслуговування та торгівлі	11,12	10,8	11,48	9,51	10,18	13,78
Кваліфіковані працівники сільсько-лісового господарств, рибозведення та рибальства	1,10	1,3	0,72	2,45	0,81	0,1
Кваліфіковані працівники з інструментом	20,16	19,96	20,82	12,59	22,72	22,34
Оператори та складальники устаткування та машин	17,80	18,26	17,18	20,05	17,76	17,44
Найпростіші професії	11,52	12,16	10,40	14,87	12,49	13,23

Продовження таблиці 1

Луганська область					
Заняття	Усього	У тому числі:			
		українці	росіяни	білоруси	татари
<i>У тому числі:</i>	100	57,34	40,02	0,9	0,34
Законодавці, вищі державні службовці, керівники	10,31	9,92	10,80	11,04	9,53
Професіонали	10,16	9,74	10,83	8,18	7,33
Фахівці	12,05	12,05	12,19	10,92	10,15
Технічні службовці	3,48	3,47	3,53	3,29	3,12
Працівники сфери обслуговування та торгівлі	12,24	11,81	12,79	10,85	13,72
Кваліфіковані працівники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	1,33	1,64	0,87	0,94	1,02
Кваліфіковані працівники інструментом	18,83	18,23	19,56	23,18	23,93
Оператори та складальники устаткування та машин	17,22	17,86	16,39	17,38	16,97
Найпростіші професії	14,2	15,12	12,86	14,12	9,53

З'ясувати причини цього явища частково допомагають результати соціально-психологічного дослідження громадської думки щодо соціально-психологічного підґрунтя політичної та економічної активності українців у контексті державотворення і формування громадянського суспільства, спільно проведеного редакцією газети «Україна молода», Інститутом психології імені Г. Костюка, Академії педагогічних наук України за підтримки Міжрегіональної Академії управління персоналом у квітні 2004 року. В опитуванні взяли участь 837 респондентів з усіх регіонів України. Серед них 50,4% чоловіків і 49,6% жінок. Віком до 20 років – 5,4% респондентів, 21–30 років – 20,4%, 31–40 років – 15,7%, 41–50 років – 18,2%, 51–60 років – 16,4%, за 60 років – 24% опитаних.

За рівнем освіти 3,8% респондентів вказали на неповну, а 10,8% – на повну середню освіту. Середню спеціальну освіту (молодший спеціаліст) на час проведення дослідження мали 21,7% опитаних, а базову вищу (бакалавр) – 7,2% респондентів. Про повну вищу освіту (спеціаліст або магістр) зазначили 52,5% опитаних, а про наявність вченого ступеня доктора або кандидата наук – 3,8% респондентів.

Серед опитаних 13,9% – працівники промисловості, 9,6% – сільського господарства, 8,3% – бізнесових структур, 33,9% – наукових і освітніх установ та закладів культури. Понад 36,5% респондентів зазначили, що перебувають на заслуженому відпочинку або навчаються у вищих навчальних закладах. Показово, що 29,6% зазначили про проживання у сільській місцевості, а решта – в містах.

На запитання про те, які риси характеру заважають українцям бути успішними були отримані такі відповіді: інертність – 29,2%, меншовартість – 26,9%, заздрість – 24,1%, байдужість – 23,4%, національна несвідомість – 21,4%, жадібність – 19,4%.

Жінки вивели відмінний від чоловіків рейтинг рис характеру, які заважають українцям у політиці, економіці та інших сферах суспільного життя. Зокрема, вони вказали на інертність – 43%, меншовартість – 30,4%, невпевненість – 27,5%, національну несвідомість – 26,6%, байдужість – 23,2%, жадібність – 16,9%, заздрість – 14,5%, егоїзм – 14%, толерантність – 13% і непорядність – 12,6%.

Чоловіки розмістили ці риси характеру в такій послідовності: заздрість – 28,2%, меншовартість – 25,4%, байдужість – 23,5%, інертність – 23,3%, жадібність – 20,4%, невпевненість – 12,9%, довірливість – 12,7%, національна несвідомість – 12,2%, непорядність – 11,7% і покірність – 11,5%.

У вікових групах картина була такою: респонденти віком до 20 років виділили інертність (38,9%), непорядність і невпевненість (27,8%). Опитувані віком 21–30 років вказали на заздрість (34,4%), жадібність (32,2%) й інертність (32,2%). Респонденти від 31 до 40 років назвали інертність (36,1%), меншовартість (34,9%). Люди 41–50 років основними гальмівними рисами українського національного характеру виокремили інертність (37,7%), жадібність (36,8%) і байдужість (30,8%). А опитані віком від 51 до 60 років – інертність (36,2%), меншовартість і байдужість (по 30,8%); понад 60 років – національну несвідомість (32,2%), меншовартість (25,3%) і байдужість (21,8%) (див. Таблицю 2) [5, с. 18–23].

Таблиця 2

Перелік рис національного характеру українців, які заважають бути успішними

№ п/п	Риси характеру	%
1	Інертність	29,2
2	Меншовартість	26,9
3	Заздрість	24,1
4	Байдужість	23,4
5	Національна несвідомість	21,4
6	Жадібність	19,4
7	Невпевненість	17,2
8	Непорядність	11,9
9	Покірність	11,1
10	Довірливість	11,1
11	Лінощі	8,5
12	Толерантність	6,9
13	Чесність	2,4
14	Доброта	1,9
15	Доброзичливість	1

У цілому результати Всеукраїнського перепису населення 2001 р. засвідчують відсутність будь-якої дискримінації у професійній структурі за національною ознакою та достатньо високий рівень кваліфікації найбільш чисельних етнічних спільнот Донбаського регіону, що дозволяє говорити про значні потенційні можливості його жителів у вирішенні нагальних завдань суспільно-політичної перетворень країни на рівні сучасних наукових технологій та інновацій.

1. Євтух В., Попок А. Конфлікт міжетнічний // Етносоціологія: теорія та поняття. – К., 2003. – С. 164.

2. Горовиц Д. Теория межэтнического конфликта // Этнос и политика. Хрестоматия. – М., 2000. – С. 225.

3. Зайняте населення України. Населення, зайняте економічною діяльністю, за групами занять за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року / За редакцією О. Г. Осауленка. – К.: Державний комітет статистики України, 2004. – С. 6 – 7.

4. Розраховано за джерелом: Поточна інформація Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Бебик В., Науменко О., Шаблій А. Етнопсихологічне підґрунтя політичної активності українства (до постановки проблеми) // Персонал. – 2005. – №1. – С. 18 – 23.